

آسیاب کهک، وقف محرومان

آب‌ناهار خوراک مخصوص طرشتی‌ها

■ موضوع: غذای طرشتی‌ها
■ ویژگی: بخت نان با آرد مرغوب

روزگاری که طرشت نه محله‌ای در قلب پایتخت، بلکه یک آبادی سرسبز با باغ‌های میوه و محصولات کشاورزی در بیخ گوش تهران قدیم بود، ساکنانش آداب و فرهنگ غذایی مخصوص به خود را داشتند. طرشتی‌ها نیز مانند اهالی دیگر آبادی‌های تهران قدیم عمدتاً با محصولات در دسترس خود غذا طبخ می‌کردند؛ مانند نان طرشتی که با محصولات کشاورزی و آرد مرغوب طرشت پخته می‌شد و هواخواه بسیار داشت. طرشتی‌ها وعده‌های غذایی خاصی نیز داشتند که با فرهنگ و سبک زندگی اهالی این آبادی مرتبط بود. در آداب غذایی طرشتی‌ها وعده‌ای به نام «آب‌ناهار» وجود داشت؛ اصطلاحی که هنوز میان اهالی قدیمی طرشت رایج است و این وعده را به سیاق گذشته میان وعده‌های غذایی روزانه خود حفظ کرده‌اند. زهرا تیموری، یکی از اهالی قدیمی طرشت، در این باره می‌گوید: «وعده آب‌ناهار مخصوص طرشتی‌هاست؛ اصطلاحی که در هیچ محله یا آبادی دیگر تهران رایج نیست. طرشتی‌ها بعد از صرف صبحانه و پیش از صرف ناهار، یک وعده غذایی داشتند که به آن آب‌ناهار گفته می‌شد. آنها حوالی ساعت ۱۰ سفره می‌انداختند و غذاهای سبک می‌خوردند. آب‌ناهار در دورهمی‌ها، گشت و گذار در طبیعت یا زمانی که کشاورزان برای کار به مزرعه می‌رفتند صرف می‌شد. آب‌ناهار آنقدر در طرشت رایج بود که حتی در گذشته دانش‌آموزان در مدرسه نیز وعده آب‌ناهار با خود می‌بردند. ما نیز در دوران کودکی وقتی در مکتب‌خانه درس می‌خواندیم، وعده آب‌ناهار داشتیم. همه دانش‌آموزان یک بسته با خود داشتند که معمولاً شامل نان و پنیر و غذاهای ساده دیگر بود.»

طرشتی‌ها در مناسبت‌های مختلف سال نیز آداب و فرهنگ غذایی خاص داشتند. رضا طرشتی‌نژاد، یکی دیگر از اهالی قدیمی طرشت، می‌گوید: «غذای نوروز طرشتی‌ها هم از پیش مشخص بود. عید که می‌شد هر روز نخست سال نو، غذای هر روز طایفه‌های مختلف طرشت را همه می‌دانستند. یک طایفه سبزی‌پلو یا سفیدپلو با ماهی داشت، دیگری رشته پلو، یک طایفه دیگر شش‌انداز، عدس‌پلو و... طرشتی‌ها به این آداب غذایی شگون می‌گفتند؛ به عبارت دیگر می‌گفتند هر روز اول سال نور را هر طایفه شگون دارد.»

طرشتی‌ها در ایام محرم و صفر نیز نذری‌ها و آداب ویژه‌ای برای اطعام داشتند. علیرضا زمانی، تهران‌پزوه، می‌گوید: «قیمه و فسنجان، نذری رایج طرشتی‌ها در محرم و صفر بود. در حسینیه طرشت نیز علاوه بر این غذاها، به عزاداران در ظرف‌های مسی بورانی می‌دادند که معمولاً با دوغی که در کاسه‌های بزرگ ریخته می‌شد همراه بود. غذاها را در بشقاب‌های استیل می‌کشیدند تا اهالی به خانه ببرند.»

■ موضوع: آسیاب کهک

■ ویژگی: آسیابی وقفی که در آمد حاصل از آن سهم فقرا می‌شد

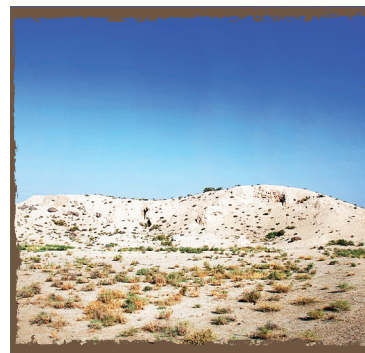
بالادست به گردش در می‌آمد. زمانی ادامه می‌دهد: «آب قنات‌های طرشت و پونک از بالادست در حوضچه آسیاب کهک می‌ریخت و جریان آب پره‌های آسیاب را می‌چرخاند تا گندم کشاورزان را با گردش گردانه آسیاب به آرد تبدیل کند. فعالیت آسیاب کهک هم مانند دیگر آسیاب‌های تهران با ساخت کارخانه‌های آرد و صنعتی شدن فرایند تبدیل گندم به آرد در حوالی دهه ۴۰ متوقف شد. هر چند تغییر مسیر قنات‌های بالادست به دلیل توسعه ساخت‌وسازها در تعطیلی فعالیت این آسیاب تأثیر بسیاری داشت.»

آسیاب تاریخی کهک بخشی جدایی‌ناپذیر از تاریخ و هویت آبادی طرشت است و برای اهالی قدیمی طرشت یادآور طعم ماندگار نان «گرده» است که با آرد این آسیاب پخته می‌شد. اگر چه اکنون از آن آسیاب مشهور که روزگاری برای خود بروبیایی داشت جز بنایی کاهگلی در حصار آپارتمان‌ها باقی نمانده، اما چند دهه پیش که کشاورزی در طرشت رونق داشت نقطه کانونی آبادی بود. پره‌های آسیاب کهک سال‌هاست که از حرکت ایستاده و به بنایی متروکه در خیابان شقایق تبدیل شده است، اما موسفیدان طرشت روزگاری را به یاد دارند که این آسیاب نه تنها حاصل دسترنج کشاورزان طرشتی، بلکه محصولات کشاورزان آبادی‌های اطراف را نیز آرد می‌کرد. علیرضا زمانی، تهران‌پزوه، درباره قدمت این آسیاب مشهور غرب پایتخت می‌گوید: «به لطف وقف‌نامه آسیاب کهک، تاریخ تقریبی ساخت و شروع به کار آن مشخص است. قدمت این آسیاب به سال ۱۲۲۳ شمسی یا آنطور که در وقف‌نامه آن درج شده به سال ۱۲۶۰ قمری برمی‌گردد. نوش‌آفرین خانم، خواهر لطفعلی خان فراش‌باشی، بانی و واقف این آسیاب بود که بعدها به یکی از معروف‌ترین آسیاب‌های غرب تهران آن روزگار تبدیل شد. نوش‌آفرین خانم پس از ساخت آسیاب کهک آن را وقف کمک به محرومان و برگزاری مراسم عززه کرده بود.»

آسیاب کهک از آسیاب‌های آبی تهران قدیم بود که پره‌های آن با آب قنات جاری

ناکامی طغرل سلجوقی در تپه تاریخی

■ موضوع: تپه سیف

■ ویژگی: استراحتگاه موقت طغرل سلجوقی

شرقی، دختر خلیفه بغداد را به عقد خودش درمی‌آورد. بعد از این ماجرا راهی ری می‌شود تا مقدمات مراسم ازدواج را مهیا کند و بین راه در منطقه درشت، طرشت امروزی، به قول معروف اردو می‌زند. تپه سیف در آن روزگار موقعیت توچال امروزی را داشته و در بلندی بوده و طغرل در تپه سیف به ری احاطه داشته است. طغرل در انتظار رسیدن همسرش به درشت بود، اما همان شب به خواب ابدی رفت و همانجا درگذشت.»

درباره تپه سیف روایت‌های تاریخی مختلفی نقل می‌شود که برخی از آنها شفاهی است و نسخه مکتوب ندارد. قدیمی‌های طرشت نقل می‌کنند که ناصرالدین شاه وقتی به ولیعهدی رسیده به طرشت آمده و از بالای تپه سیف به این قره‌به‌خوش و آب‌هوانگه کرده است. بعد هم نام این منطقه سرسبز را از همراهانش پرس‌وجو کرده و بعد از این ماجرا چندبار دیگر به روستای ییلاقی درشت رفته تا در باغ‌های وسیع این منطقه ییلاقی اتراق کند.

داشت که وقتی سیل می‌آمد از دو طرف تپه جاری می‌شد و روستای درشت را ویران نمی‌کرد. احتمالاً به همین دلیل اسم تپه را سیف گذاشتند چون همچون شمشیر جریان آب را می‌شکافت و به ۲ بخش تقسیم می‌کرد.» تپه مشهور محله طرشت تا اواخر دهه ۴۰ پابرجا بود اما از ابتدای دهه ۵۰ که ساخت‌وسازها در پایتخت سرعت گرفت جای خودش را به خانه‌ها و آپارتمان‌های مسکونی داد و امروز هیچ نشانی از آن باقی نمانده است. تپه سیف برای اهالی طرشت و در مقیاسی بزرگ‌تر برای تهران‌نشین‌ها، اهمیت تاریخی هم دارد، چرا که در یک برهه تاریخی اقامتگاه موقت طغرل سلجوقی، بنیانگذار سلسله سلجوقیان هم بوده است. حسینمردی با نقل روایتی در این باره می‌گوید: «طبق روایتی که نسل به نسل منتقل شده و در کتاب «مشایخ فقه و حدیث در جماران، کلین و درشت»، تالیف عزیزالله عطاردی، به آن اشاره شده، طغرل با شرط ادامه پرداخت مالیات از طرف سرزمین‌های

اگر گمانه‌زنی‌ها و نقل قول‌هایی درباره شکل‌گیری طرشت در دوره سلجوقی را ملاک قرار بدهیم، قدمت این محله به هزار سال می‌رسد. تپه سیف که در غربی‌ترین بخش طرشت واقع شده، مکانی است که در منابع مکتوب از آن به عنوان استراحتگاه موقت طغرل سلجوقی یاد شده و به همین دلیل تاریخی‌ترین نقطه طرشت به حساب می‌آید. تپه سیف که با گذشت زمان بارها تغییر نام داده و امروز هیچ اثری از آن باقی نمانده به حد فاصل خیابان فرزانه فعلی تا میدان آزادی گفته می‌شد و آنطور که قدیمی‌ها نقل می‌کنند این اراضی وسیع را یک تپه پوشش داده بود. محمدباقر حسینمردی، یکی از قدیمی‌ترین اهالی طرشت که به طایفه حسینمردی‌ها تعلق دارد، می‌گوید: «وجود تپه سیف در منطقه درشت قدیم این خاصیت را